

ЗАТВЕРДЖЕНО
Директор Державного науково-методичного
центру змісту культурно-мистецької освіти

М. М. Бриль

« 21 » січня 2020 р.

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ**

РИСУНОК

Навчальна програма
для мистецьких закладів фахової передвищої освіти

галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціальність 022 «Дизайн»

Укладач:

Капустяк О. А. викладач ПЦК дизайну ОКВНЗ
«Дніпропетровський театрально-художній коледж»,
спеціаліст вищої категорії, старший викладач

Рецензенти:

Путейко І. В. викладач ЦК спеціальних дисциплін КЗ «Одеський
художній коледж імені М. Б. Грекова», спеціаліст
вищої категорії, старший викладач

Роюк-Багринівська О. З. голова ПЦК рисунку, викладач ПЦК художнього
розпису КЗ ЛОР «Львівський коледж декоративного
і ужиткового мистецтва ім. Івана Труша»,
викладач-методист

Відповідальний за випуск: **Ю. Г. Бець**

Рекомендовано ПЦК дизайну ОКВНЗ
«Дніпропетровський театрально-художній
коледж» (протокол №7 від 28.02.2019 р.)

© Капустяк О. А., 2020 р.

© Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти, 2020 р.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Рисунок» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки молодшого спеціаліста галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 022 «Дизайн», кваліфікації 3471 «Художник-конструктор (дизайнер)».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Рисунок» є теоретичні засади графічного зображення об'ємно-просторових об'єктів оточуючого середовища та людини, засобами лінійної та повітряної перспективи, базуючись на знаннях конструктивної будови об'єктів і пластичної анатомії людини. Курс навчального рисунка для спеціальності «Дизайн» розвиває аналітичне мислення, слугує методом вивчення оточуючого середовища, є засобом моделювання просторової форми, інструментом художньо-конструкторської творчості. Предмет включений у навчальний план у циклі фундаментальних і професійно-практичних дисциплін з першого по сьомий семестр.

Міждисциплінарні зв'язки: Навчальна дисципліна «Рисунок» є однією з основних навчальних дисциплін у системі художньо-дизайнерської освіти та естетичного виховання майбутніх дизайнерів, основа творчості у всіх видах просторово-пластичних мистецтв. «Рисунок» забезпечує такі дисципліни як «Живопис», «Художнє проектування», «Основи проектної графіки», «Основи друкарської графіки», «Художнє моделювання одягу», «Макетування та робота в матеріалі», «Композиційна організація форми», «Основи формоутворення та конструювання», «Комп'ютерне проектування». Предмети, які забезпечують «Рисунок» є «Основи пластичної анатомії», «Основи креслення і нарисної геометрії», «Основи композиції». Реалізація вказаних міждисциплінарних зв'язків містить важливі резерви постійного вдосконалення освітнього процесу, забезпечує можливість наскрізного застосування знань, умінь та навичок, отриманих на заняттях з різних дисциплін.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Рисунок» є:

- формування та розвиток об'ємно-конструктивного мислення, творчого та просторового уявлення;
- розвиток досконалої графічної культури, професійної графічної мови;
- формування вмінь та навичок стилізації зображення;
- розвиток у студента художнього смаку, фантазії, естетичне сприйняття світу і як результат сформувати гармонійно і творчо розвинуту особистість, без якої неможлива творча діяльність художника-конструктора (дизайнера);

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Рисунок» є:

- навчити студентів аналізувати об'ємно-тривимірну форму, виявляти її конструкцію, структуру та вміння її логічно та послідовно відображати

за допомогою перспективи, пропорцій, графічних засобів та технік, а також творчо її інтерпретувати, стилізувати у такій мірі, щоб на завершенні навчання вміти вільно та професійно виражати творчі замисли у дизайні.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні.

знати:

– предмет, мету і основні завдання дисципліни «Рисунок», структуру та особливості проведення занять;

– загальні поняття й терміни з рисунку;

– устаткування, матеріали, технічні прийоми: олівець, м'який матеріал, туш, перо, пензель та ін.;

– послідовність ведення рисунка по етапам;

– загальні основи образотворчої грамоти: закони композиції, лінійної та повітряної перспективи;

– засоби графіки: крапка, лінія, штрих, пляма;

– анатомічну та пластичну будову людини, кістяк та м'язи;

вміти:

– професійно володіти образотворчими засобами графіки та техніками рисунку, виконувати завдання з рисунка на відмінному рівні відповідно до вимог;

– виконувати різні види малюнка: начерки, лінійно-конструктивний, тонально-просторовий, стилізований;

– вирішувати композиційно-творчі завдання;

– володіти методом візування пропорцій, виявляти просторово-масштабний взаємозв'язок об'єктів;

– передати взаємне розташування предметів, положення їх в просторі та по відношенню до лінії горизонту;

– передавати конструкцію форми об'єкта на площині, засобами лінійної перспективи;

– вміти перетворювати реалістичну форму предмета в стилізовану;

– моделювати форму предмету у просторі засобами світлотіні з розподілом на тональні градації (блік, світло, півтінь, тінь, рефлекс, падаюча тінь);

– аналізувати складну форму, бачити геометричну конструктивну форму-основу і розкласти її на декілька простих;

– вільно по пам'яті та уяві різними засобами графіки моделювати різноманітні просторові форми;

– робити вірний конструктивно-анатомічний аналіз форми голови людини, передати характер моделі;

– передати форми оголеного тіла та взаємозв'язок його частин у середовищі, індивідуальну подібність з моделлю;

– стилізувати зображення одягненої фігури людини;

– передати складки та деталі костюму, їх зв'язок з тілом моделі;

– виконувати графічну композицію на основі пейзажних мотивів;

– використати набуті знання у своїй подальшій дизайнерській освіті.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 945 годин 26,25 кредитів ЄCTS.

2. Структура навчальної дисципліни

Теми	Кількість годин		
	Усього	Практичні заняття	Самостійна робота
1	2	3	4
I семестр			
Блок змістових модулів № 1. Загальні основи рисунку			
Змістовий модуль № 1. Засоби виконання художньо-графічних робіт			
Тема 1. Основні технічні прийоми та засоби рисунка, його мова. Передача різних фактур штрихом. Практична робота № 1. Вправи. Зображення лінією, штрихом, плямою простих предметів.	1	1	–
Тема 2. Різні види рисунків: лінійний, лінійно-конструктивний, тонально-просторовий. Практична робота № 2. Вправи. Світлотіньові градації виконані штриховкою.	1	1	–
Разом за змістовим модулем 1	2	2	–
Змістовий модуль № 2. Закономірності візуального сприйняття рисунку			
Тема 1. Лінійна перспектива, лінія горизонту, точки сходу. Практична робота № 1. Вправи. Рисунки геометричних фігур нижче, вище лінії горизонту.	1	1	–
Тема 2. Тональна перспектива. Виявлення об'єму предметів засобами світлотіні. Практична робота № 2: Вправи.	1	1	–
Тема 3. Тіла обертання. Рисунок гіпсової кулі. Практична робота № 3: Рисунок гіпсової кулі.	6	6	–
Разом за змістовим модулем 2	8	8	–
Змістовий модуль № 3 Особливості зображення форми, об'єму та конструкції предметів			
Тема 1. Поняття форми, об'єму та конструкції. Пропорції. Практична робота № 1: Вправи на визначення масштабу.	2	2	–

пропорцій.			
Тема 2. Конструкція предмету. Рисунок куба. Практична робота № 2: Рисунок куба.	6	6	–
Самостійна робота № 1. Лінійно-конструктивний рисунок декількох кубів.	–	–	9
Разом за змістовим модулем 3	17	8	9
Разом за блоком змістового модуля № 1	27	18	9
Блок змістових модулів № 2. Рисунок натюрморту як спосіб розвитку творчих здібностей			
Змістовий модуль № 1. Рисунок натюрморту з геометричних предметів			
Тема 1. Композиція натюрморту. Практична робота № 1. Форескіз.	1	1	–
Тема 2. Побудова геометричних предметів з урахуванням перспективи, пропорцій та конструкції. Практична робота № 2: Натюрморт з гіпсовим орнаментом.	1	1	–
Тема 3. Передача простору та об'єму за допомогою світлотіні. Практична робота № 3: Тональний рисунок натюрморту з геометричних гіпсових тіл.	6	6	–
Разом за змістовим модулем 1	8	8	–
Змістовий модуль № 2 Зображення драпіровок			
Тема 1. Виявлення конструкції складок тканини. Практична робота № 1: Вправи. Рисунки складок тканини.	1	1	–
Тема 2. Моделювання складок за допомогою штриховки по формі. Практична робота № 2: Рисунок складок тканини. Контрольна робота № 1.	9	9	–
Самостійна робота № 2. Конструктивне зображення гіпсових геометричних тіл	–	–	9
Разом за змістовим модулем 2	19	10	9
Усього годин за I семестр	54	36	18
II семестр			
Змістовий модуль № 3. Графічне відтворення фактури та матеріальності предметів у натюрморті з предметів побуту			
Тема 1. Рисунок гіпсового орнаменту високого рельєфу. Побудова, конструкція. Практична робота № 1: Рисунок гіпсового орнаменту високого рельєфу.	8	8	–
Тема 2. Відтворення фактури та матеріальності предметів у натюрморті з гіпсовим орнаментом, драпіровкою та глянцевою вазою.	10	10	–

Практична робота № 2: Натюрморт з гіпсовим орнаментом.			
Самостійна робота № 3. Рисунок табуретів у перспективі.	–	–	9
Тема 3. Інтер'єр. Малювання інтер'єру на законах перспективного зображення простих геометричних об'єктів. Виявлення просторової глибини за допомогою тону. Вибір точки зору при малюванні натюрморту в інтер'єрі. Практична робота № 3: Натюрморт з предметів побуту в інтер'єрі.	10	10	–
Тема 4. Технічні прийоми та графічна мова стилізованого рисунка за принципами узагальнення та декоративності. Натюрморт з предметів побуту та драпіровкою. Рисунок графічними матеріалами. Практична робота № 4: Тематичний натюрморт з предметів побуту та драпіровкою, рисунок графічними матеріалами. Стилiзоване рiшення. Контрольна робота № 2.	8	8	–
Самостійна робота № 4. Рисунок м'яким матеріалом натюрморту з великих предметів побуту.	–	–	9
Разом за змістовим модулем 3	54	36	18
Разом за блоком змістового модуля № 2	81	54	27
Усього годин за II семестр	54	36	18
III семестр			
Блок змістових модулів № 3. Графічне зображення людини			
Змістовий модуль № 1. Анатомічна, конструктивна та пластична будова фігури людини			
Тема 1. Образ людини в образотворчому мистецтві як головний об'єкт. Зображення тіла людини як найбільш складної і довершеної форми живої природи. Пропорції людини. Застосування в малюнку людини основ пластичної анатомії. Анатомічна, конструктивна та пластична будова фігури людини. Практична робота № 1: Начерки.	4	4	–
Разом за змістовим модулем 1	4	4	–
Змістовий модуль № 2. Зображення елементів голови та голови людини в цілому			
Тема 1. Голова людини найбільш важливий та складний об'єкт зображення. Пропорції, конструктивно-анатомічна форма голови. Прихована геометрична сутність голови. Практична робота № 2: Лінійно-конструктивний рисунок голови зі стесаними площинами.	12	12	–
Тема 2. Анатомічна та конструктивна будова носа, ока,	20	20	–

вуха, губ. Геометрична сутність, узагальнена форма. Практична робота № 3: Рисунок гіпсових зліпків частин обличчя: око, ніс, вухо, губи (конструктивне та тональне рішення).			
Самостійна робота № 5. Рисунок гіпсової анатомічної голови.	–	–	18
Тема 3. Анатомічна та конструктивна будова черепа людини. Практична робота № 4: Лінійно-конструктивний рисунок черепа людини в трьох поворотах.	18	18	–
Тема 4. Рисунок гіпсової античної голови. Класичні норми і пропорції. Послідовність ведення рисунка. Практична робота № 5: Рисунок гіпсової античної голови. Контрольна робота № 3.	18	18	–
Самостійна робота № 6. Рисунок черепа.	–	–	18
Разом за змістовим модулем 2	104	68	36
Усього годин за III семестр	108	72	36
IV семестр			
Змістовий модуль № 3. Розподіл тону на зображеннях ділянок голови в залежності від напрямку та характеру освітлення			
Тема 1. Рисунок гіпсової античної голови. Узагальнена форма голови. Послідовність ведення рисунка. Загальні пропорції. Конструктивне і анатомічне обґрунтування форми голови. Принцип парності форм. Особливості розподілу тону на зображеннях ділянок голови в залежності від напрямку та характеру освітлення. Практична робота № 1: Рисунок гіпсової античної голови (три рисунка: I – узагальнена форма голови; II – конструктивне і анатомічне обґрунтування форми голови; III – тоновий рисунок.	24	24	–
Тема 2. Рисунок гіпсової римської голови. Індивідуальні, характерні риси обличчя. Практична робота № 2: Рисунок гіпсової римської голови.		12	–
Самостійна робота № 7. Рисунок гіпсової голови і черепа в тому ж ракурсі.	–	–	18
Разом за змістовим модулем 3	54	36	18
Змістовий модуль № 4. Визначення графічними засобами характерних рис та особливостей портрету			
Тема 1. Рисунок живої голови. Визначення графічними засобами характерних рис та особливостей портрету. Аналіз та вивчення форми з різних ракурсів. Практична робота № 1: Рисунок голови натурника (три рисунка: I – фас; II – профіль; III – три четверті.	24	24	–

Тема 2. Рисунок голови натурника. Передача характеру, характерних рис обличчя. Практична робота № 2: Рисунок голови натурника. Контрольна робота № 4.	12	12	–
Самостійна робота № 8. Начерки голови людини.	–	–	18
Разом за змістовим модулем 4	54	36	18
Усього годин за IV семестр	108	72	36
V семестр			
Змістовий модуль № 5. Способи графічного зображення фігури людини			
Тема 1. Рисунки основних анатомічних елементів фігури людини. Вивчення конструктивного складу основних вузлів фігури людини. Форми і пропорції основних складових частин верхньої кінцівки. Анатомічна структура кістяка та м'язів. Пластичний взаємозв'язок з плечовим поясом в рухах. Ключеві вузли. Рисунок верхньої кінцівки. Скелет та гіпсовий анатомічний зліпок верхньої кінцівки. Практична робота № 1: Конструктивний рисунок скелету та гіпсового анатомічного зліпку верхньої кінцівки.	36	36	–
Тема 2. Форми і пропорції основних складових частин нижньої кінцівки. Анатомічна структура кістяка та м'язів. Пластичний взаємозв'язок з тазовим поясом. Ключеві вузли. Рисунок нижньої кінцівки. Скелет та гіпсовий анатомічний зліпок нижньої кінцівки. Практична робота № 2: Конструктивний рисунок скелету та гіпсового анатомічного зліпку нижньої кінцівки.	36	36	
Тема 3. Пропорції та особливості конструктивної побудови фігури людини. Центр тяжіння. Постановка постаті на площину. Система взаємодіючих мас та вузлів. Формоутворюючі елементи скелету та м'язи. Плечовий пояс, грудна клітина, тазовий пояс. Конструкція скелету. Пластика та функція м'язової системи. Практична робота № 3: Конструктивний рисунок гіпсової анатомічної постаті французького скульптора Гудона з переду.	36	36	–
Тема 4. Пропорції та особливості конструктивної побудови фігури людини зі спини. Центр тяжіння. Постановка постаті на площину. Система взаємодіючих мас та вузлів. Конструкція скелету. Хребет, зв'язок з грудною клітиною та тазовим поясом. Пластика та функція м'язової системи. Практична робота № 4: Конструктивний рисунок гіпсової анатомічної постаті французького скульптора Гудона зі спини.	36	36	–

Контрольна робота № 5.			
Самостійна робота № 9. Рисунок скелету з переду та зі спини.	36		36
Самостійна робота № 10. Начерки фігур людини.	36	–	36
Усього годин за V семестр	216	144	72
VI семестр			
Тема 5. Зображення складної об'ємно-пластичної структури людського тіла. Принцип конструктивно-структурного та натурно-реалістичного рисунка. Практична робота № 5: Рисунок оголеної чоловічої постаті з опорою на одну кінцівку.	27	27	–
Тема 6. Особливості будови жіночої фігури. Принцип аналітичного конструктивно-структурного рисунка. Практична робота № 6: Рисунок оголеної жіночої постаті.	27	27	–
Тема 7. Зображення фігури людини в складних ракурсах. Перспективні скорочення мас. Практична робота № 7: Рисунок оголеної постаті натурника в скороченні (сидячи).	36	36	–
Тема 8. Зображення фігури людини в одязі з врахуванням драпіровки пластичної структури тіла. Практична робота № 8: Рисунок одягненої постаті натурника.	36	36	–
Самостійна робота № 11. Копія рисунка постаті натурника.	–	–	36
Самостійна робота № 12. Рисунки фрагментів кінцівок людини в різних положеннях (стопа, кисть).	–	–	36
Разом за змістовим модулем 5	414	270	144
Змістовий модуль № 6. Розробка стилізованого зображення фігури людини в ескізах.			
Тема 1. Розробка стилізованого зображення жіночої фігури в національному вбранні. Декоративний ритм в національному костюмі. Вивчення особливостей національного вбрання. Авторське графічне зображення. Ритмічна будова композиції малюнка її елементів форм, ліній та плям. Практична робота № 1: Стилiзоване зображення жіночої постаті в національному вбранні. Ескізи.	18	18	–
Тема 2. Розробка стилізованого зображення чоловічої фігури в національному вбранні. Декоративний ритм в національному костюмі. Вивчення особливостей національного вбрання. Авторське графічне зображення. Ритмічна будова композиції малюнка її елементів форм, ліній та плям. Практична робота № 2: Стилiзоване зображення	18	18	–

чоловічої постаті в національному вбранні. Контрольна робота № 6.			
Самостійна робота № 13. Копії стилізованих зображень одягнених постатей (малюнки Кричевського, Нарбута, Бойчука та ін.).	–	–	9
Разом за змістовим модулем 6	45	36	9
Разом за блоком змістового модуля № 3	675	450	225
Усього годин за VI семестр	243	162	81
VII семестр			
Блок змістових модулів № 4 Графічне зображення пейзажу			
Змістовий модуль № 1. Використання законів перспективи в побудові пейзажу			
Тема 1. Вибір точки зору. Лінія горизонту. Точки сходу. Практична робота № 1: Рисунки будинків на різному рівні лінії горизонту.	18	18	–
Разом за змістовим модулем 1	18	18	–
Змістовий модуль №2. Графічні та композиційні засоби вирішення просторового середовища у пейзажі			
Тема 1. Просторово-масштабний взаємозв'язок різних об'єктів. Зв'язок конструктивно-художньої структури споруди з оточуючим середовищем. Практична робота № 1: Замальовки різноманітних архітектурних об'єктів і будівель в оточуючому просторовому середовищі.	54	54	–
Разом за змістовим модулем 2	54	54	–
Змістовий модуль №3. Виконання пейзажу в різних графічних техніках.			
Тема 1. Творча розробка графічної композиції на основі пейзажних мотивів. Практична робота № 1: Рисунок пейзажу графічними техніками. Контрольна робота № 7.	36	36	–
Самостійна робота № 14. Замальовки. Пошук пейзажного мотиву.	–	–	54
Разом за змістовим модулем 3	90	36	54
Разом за блоком змістового модуля № 4	162	108	54
Усього годин за VII семестр	162	108	54
Усього годин за курсом	945	630	315

3. Інформаційний обсяг навчальної дисциплін.

I семестр

Блок змістових модулів № 1. Загальні основи рисунку.

Змістовний модуль № 1. Засоби виконання художньо-графічних робіт.

Тема 1. Основні технічні прийоми та засоби рисунка, його мова. Передача різних фактур штрихом. Введення. Зміст і специфіка дисципліни «Рисунок». Завдання першого семестру. Матеріали які використовуються на заняттях з рисунка. Підготовка матеріалів. Засоби натяжки паперу на планшет. Заточка олівців. Техніка безпеки. Обладнання кабінету, правила користування ним. Правила посадки за мольбертом. Графічна мова та виразність крапки, лінії, плями. Передача засобом штриховки різних властивостей матеріалу: м'якість, колючість, шорсткість, гладкість.

Практична робота № 1: Вправи.

Зображення лінією, штрихом, плямою простих предметів.

Матеріали: папір, олівець. Формат А-4.

Тема 2. Різні види рисунків: лінійний, лінійно-конструктивний, тонально-просторовий. Естетична виразність рисунка, його види. Приклади різних видів рисунка на работах майстрів. Задачі та засоби виразності різних видів рисунка. Лінійний начерк. Основні принципи лінійно-конструктивного рисунка, аналіз засобами графіки формоутворення об'єму. Основні принципи тонально-просторового рисунка, виявлення простору та об'ємів за допомогою світлотіні. Закон контраста. Закономірності освітлення. Світлотіньові градації. Техніка роботи штриховкою. Світлотіньові градації від білого до чорного виконати штриховкою, олівцями різної твердості: 2Н, Н, НВ, 2В.

Практична робота № 2: Вправи. Світлотіньові градації виконані штриховкою.

Матеріали: папір, олівець. Формат А-4.

Змістовий модуль № 2. Закономірності візуального сприйняття рисунку.

Тема 1. Лінійна перспектива, лінія горизонту, точки сходу. Вибір точки зору. Визначення лінії горизонту на лінії очей. Прийоми виконання рисунку геометричних фігур нижче, вище лінії горизонту.

Практична робота № 1: Вправи. Рисунки геометричних фігур нижче, вище лінії горизонту.

Матеріали: папір, олівець. Формат А-4.

Тема 2. Тональна перспектива. Виявлення об'єму предметів засобами світлотіні. Джерело світла. Закономірності світлотіні на простих геометричних предметах. Поняття: світло, блік, тінь, півтон, рефлекс. Падаюча та власна тінь.

Практична робота № 2: Вправи.

Матеріали: папір, олівець. Формат А-4.

Тема 3. Тіла обертання. Рисунок гіпсової кулі.

Ось обертання. Малювання еліпсу в скороченні. Рисунок кулі. Світлотіньові градації по формі кулі в залежності від положення джерела світла. Побудова власної та падаючої тіні кулі.

Практична робота № 3: Рисунок гіпсової кулі.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

Змістовий модуль № 3. Особливості зображення форми, об'єму та конструкції предметів.

Тема 1. Поняття форми, об'єму та конструкції. Пропорції. Кожен предмет – форма, а форма має об'єм. Об'єм предмета – трьохвимірна величина, яка має: висоту, ширину та довжину. Пропорції геометричних тіл. Засоби вимірювання співвідношень, пропорцій. Візування кутів. Масштаб.

Практична робота № 1: Вправи на визначення масштабу, пропорцій.

Матеріали: папір, олівець. Формат А-4.

Тема 2. Конструкція предмету. Рисунок куба.

Значення та роль конструкції в зображенні форми. Конструкція предмету визначає його форму, геометричну сутність, зовнішній вигляд. Послідовність виконання рисунку. Визначення лінії горизонту. Пропорції в залежності від ракурсу. Визначення кутів, скорочення висоти ребер та площин. Побудова падаючої тіні.

Практична робота № 2: Рисунок куба.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

Самостійна робота № 1. Лінійно-конструктивний рисунок декількох кубів.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Блок змістових модулів № 2. Рисунок натюрморту як спосіб розвитку творчих здібностей.

Змістовий модуль № 1. Рисунок натюрморту з геометричних предметів.

Тема 1. Композиція натюрморту. Поняття «натюрморт». Провідні художники, що працюють в жанрі натюрморту, їх твори. Основи

компоновки. Особливості композиційного розміщення в натюрморті. Визначення точки зору. Плановість і освітлення в натюрморті. Послідовність ведення рисунку. Форескіз.

Практична робота № 1: Форескіз.

Матеріали: папір, олівець. Формат А-5.

Тема 2. Побудова геометричних предметів з урахуванням перспективи, пропорцій та конструкції. Етапи побудови геометричних тіл. Візування пропорцій і кутів.

Практична робота № 2: Вправи. Перспективне малювання геометричних тіл.

Матеріали: папір, олівець. Формат А-4.

Тема 3. Передача простору та об'єму за допомогою світлотіні. Тональний рисунок натюрморту з геометричних гіпсових тіл. Компонування декількох геометричних тіл на площині. Послідовність рисунку натюрморту. Основні тональні відносини в натюрморті, тоновий масштаб.

Практична робота № 3: Тональний рисунок натюрморту з геометричних гіпсових тіл.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

Змістовий модуль № 2. Зображення драпіровок.

Тема 1. Виявлення конструкції складок тканини. Взірці драпіровок на роботах майстрів.

Практична робота № 1: Вправи. Рисунки складок тканини.

Матеріали – папір, олівець. Формат А-4.

Тема 2. Моделювання складок за допомогою штриховки по формі. Аналіз форми та побудова складок. Передача об'єму та фактури тканини за допомогою тону і штрихування.

Практична робота № 2: Рисунок складок тканини.

Контрольна робота № 1.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

Самостійна робота № 2. Конструктивне зображення гіпсових геометричних тіл.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

II семестр

Змістовий модуль № 3. Графічне відтворення фактури та матеріальності предметів у натюрморті з предметів побуту.

Тема 1. Рисунок гіпсового орнаменту високого рельєфу. Поняття «Орнамент». Види орнаменту. Конструкція і ритм у орнаменті. Побудова орнаменту. Особливості малювання орнаменту. Етапи зображення гіпсової плити з орнаментом. Відтворення об'єму, та фактури гіпсового орнаменту за допомогою тону та штриховки.

Практична робота № 1: Рисунок гіпсового орнаменту високого рельєфу.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

Тема 2. Відтворення фактури та матеріальності предметів у натюрморті з гіпсовим орнаментом, драпіровкою та глянцевою вазою. Пошуки композиційного розміщення. Аналіз форми та побудова предметів натюрморту. Передача об'єму та різної фактури предметів за допомогою тону і штрихування. Тональне опрацювання форми предметів. Простір та плановість у натюрморті.

Практична робота № 2: Натюрморт з гіпсовим орнаментом.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

Самостійна робота № 1.

Рисунок табуретів у перспективі.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Тема 3. Інтер'єр. Рисунок натюрморту з предметів побуту в інтер'єрі. Малювання інтер'єру на законах перспективного зображення простих геометричних об'ємів. Вибір точки зору при малюванні натюрморту в інтер'єрі. Положення предметів на площині. Особливості лінійно-перспективної побудови предметів, що входять в натюрморт. Виявлення просторової глибини за допомогою тону, виділення переднього плану.

Практична робота № 3: Натюрморт з предметів побуту в інтер'єрі.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

Тема 4. Стилізований рисунок натюрморту з предметів побуту та драпіровкою. Технічні прийоми та графічна мова стилізованого рисунка за принципами узагальнення та декоративності. Рисунок графічними матеріалами. Різновиди графічних матеріалів.

Практична робота № 4: Тематичний натюрморт з предметів побуту та драпіровкою, рисунок графічними матеріалами. Стилізоване рішення.

Контрольна робота № 2.

Матеріали – тонований папір, туш, гуаш, сангіна, сепія, соус, крейда.
Формат 50 x 60 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

Самостійна робота № 4.

Рисунок м'яким матеріалом натюрморту з великих предметів побуту.

Матеріали – тонований папір, сангіна, сепія, соус, крейда.

Формат 50 x 60 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

III семестр

Блок змістових модулів № 3. Графічне зображення людини.

Змістовий модуль № 1. Анатомічна, конструктивна та пластична будова фігури людини.

Тема 1. Образ людини в образотворчому мистецтві як головний об'єкт. Зображення тіла людини як найбільш складної і довершеної форми живої природи. Пропорції людини. Застосування в малюнку людини основ пластичної анатомії. Анатомічна, конструктивна та пластична будова фігури людини.

Практична робота № 1: Начерки фігури людини в різних ракурсах.

Матеріали – олівець, папір. Формат А-4.

Змістовий модуль № 2. Зображення елементів голови та голови людини в цілому.

Тема 1. Конструктивно-анатомічна форма голови. Голова людини найбільш важливий та складний об'єкт зображення. Пропорції. Прихована геометрична сутність голови. Використання в рисунку геометризациї. Лінійно-конструктивний рисунок. Головні площини складових частин голови: площина очниць, площини призми носу, площини лоба, вуха, виличні та щелепні. Стадії рисунка голови. Композиційне розміщення зображення на аркуші паперу. Пропорції голови. Узагальнена форма голови – яйце, шия – циліндр. Визначення профільної (середньої) лінії та трьох-четвертної. Лінії підборіддя, основи носу, очей, вій, розрізу губ, лінія верхнього та нижнього країв губ, скорочення їх у перспективі. Принцип кулі, принцип куба. Принцип парності форм. Мозкова та лицева частини голови. Передача форми у просторі.

Практична робота № 2: Лінійно-конструктивний рисунок голови зі стесаними площинами.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Тема 2. Анатомічна та конструктивна будова губ, вуха, око, ніс. Геометрична сутність, узагальнена форма. Аналіз конструкції частин

обличчя. Анатомічна складова. Опорні, конструктивні точки і допоміжні лінії. Урахування точки зору, перспективне скорочення. Принцип ведення рисунка від загального до конкретного, від простого до складного, від великої форми до малої.

Практична робота № 3: Рисунок гіпсових зліпків частин обличчя: губи, вухо, око, ніс. (конструктивне та тональне рішення).

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Самостійна робота № 5.

Рисунок гіпсової анатомічної голови.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Тема 3. Анатомічна та конструктивна будова черепа людини. Формоутворюючі кістки черепа. Вивчення форми черепа в трьох положеннях: фас, профіль, три-чверті. Принцип парності форм. Компонування трьох ракурсів на одному рівні. Вивчення форми профільної лінії та відображення її в трьох-четвертному ракурсі. Пропорції голови з різних ракурсів. Передача об'єму та простору в лінійно-конструктивному рисунку.

Практична робота № 4: Лінійно-конструктивний рисунок черепа людини в трьох поворотах

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 70 см.

Тема 4. Рисунок гіпсової античної голови. Класичні норми і пропорції. Послідовність ведення рисунка.

Контрольна робота № 3.

Практична робота № 5: Рисунок гіпсової античної голови.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Самостійна робота № 6.

Рисунок черепа.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

IV семестр

Змістовий модуль № 3. Розподіл тону на зображеннях ділянок голови в залежності від напрямку та характеру освітлення.

Тема 1. Рисунок гіпсової античної голови. Різні види рисунка їх засоби виразності та методи вивчення форми голови. Композиційне розташування рисунків. Узагальнена форма голови. Загальні пропорції. Конструктивне і анатомічне обґрунтування форми голови. Принцип парності форм. Опорні, конструктивні точки та допоміжні лінії. Особливості розподілу тону на зображеннях ділянок голови в залежності від напрямку та характеру освітлення. Передача форми та об'єму голови у просторі за допомогою штриховки і тону.

Практична робота № 1: Рисунок гіпсової античної голови (три

рисунок: I – узагальнена форма голови; II – конструктивне і анатомічне обґрунтування форми голови; III – тоновий рисунок;

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 70 см.

Тема 2. Рисунок гіпсової римської голови. Індивідуальні, характерні риси обличчя. Компонування на папері, масштаб. Методична послідовність ведення рисунка. Індивідуальна форма голови та пропорції. Вираженні відхилення від античних канонів. Конструктивно-анатомічний розбір будови голови. Більш поглиблена детальна проробка форми голови та її деталей засобами світлотіні, моделюванням форми тоном.

Практична робота № 2: Рисунок гіпсової римської голови.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Модульна контрольна робота № 1.

Освітлення – верхнє, бокове.

Самостійна робота № 7.

Рисунок гіпсової голови і черепа в тому ж ракурсі.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Змістовий модуль № 4. Визначення графічними засобами характерних рис та особливостей портрету.

Тема 1. Рисунок живої голови з різних ракурсів. Методична послідовність ведення рисунка. Індивідуальна форма голови та пропорції. Аналіз та вивчення форми голови та її деталей в трьох положеннях: фас, профіль, три-чверті. Принцип парності форм. Компонування трьох ракурсів на одному рівні. Вивчення форми профільної лінії та відображення її в трьох-четвертному ракурсі. Пропорції голови з різних ракурсів. Опорні, конструктивні точки та допоміжні лінії. Передача об'єму та простору в лінійно-конструктивному рисунку.

Практична робота № 1: Рисунок голови натурника (три рисунка: I – фас; II – профіль; III – три чверті).

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 70 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

Тема 2. Рисунок голови натурника. Передача характеру, характерних рис обличчя. Закономірності перспективної побудови голови людини, що знаходиться вище лінії горизонту. Методична послідовність виконання рисунка від загального до конкретного, від простого до складного. Компонування з плечовим поясом. Зв'язок голови з шиєю і плечовим поясом. Опорні, конструктивні точки та допоміжні лінії. Поглиблена детальна проробка форми голови та її деталей засобами світлотіні, моделювання форми тоном.

Контрольна робота № 4.

Практична робота № 2: Рисунок голови натурника.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 40 см.

Освітлення – верхнє, бокове.

Самостійна робота № 8. Начерки голови людини.

Матеріали – папір, олівець. Формат А-3.

V семестр

Змістовий модуль № 5. Способи графічного зображення фігури людини.

Тема 1. Рисунки основних анатомічних елементів фігури людини. Вивчення конструктивного складу основних узлів фігури людини. Форми і пропорції основних складових частин верхньої кінцівки. Анатомічна структура кістяка та м'язів. Пластичний взаємозв'язок з плечовим поясом в рухах. Ключеві вузли. Рисунок верхньої кінцівки. Скелет та гіпсовий анатомічний зліпок верхньої кінцівки.

Практична робота № 1: Конструктивний рисунок скелету та гіпсового анатомічного зліпку верхньої кінцівки.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 70 см.

Тема 2. Форми і пропорції основних складових частин нижньої кінцівки. Анатомічна структура кістяка та м'язів. Пластичний взаємозв'язок з тазовим поясом. Ключеві вузли. Рисунок нижньої кінцівки. Скелет та гіпсовий анатомічний зліпок нижньої кінцівки.

Практична робота № 2: Конструктивний рисунок скелету та гіпсового анатомічного зліпку нижньої кінцівки.

Матеріали – папір, олівець. Формат 50 x 70 см.

Тема 3. Пропорції та особливості конструктивної побудови фігури людини. Центр тяжіння. Постановка постаті на площину. Система взаємодіючих мас та вузлів. Формоутворюючі елементи скелету та м'язи. Плечовий пояс, грудна клітина, тазовий пояс. Конструкція скелету. Пластика та функція м'язової системи.

Практична робота № 3: Конструктивний рисунок гіпсової анатомічної постаті французького скульптора Гудона з переду.

Матеріали – папір, олівець.

Формат 50 x 70 см.

Тема 4. Пропорції та особливості конструктивної побудови фігури людини зі спини. Центр тяжіння. Постановка постаті на площину. Система взаємодіючих мас та вузлів. Конструкція скелету. Хребет, зв'язок з грудною клітиною та тазовим поясом. Пластика та функція м'язової системи. Конструктивний рисунок гіпсової анатомічної постаті французького скульптора Гудона зі спини.

Практична робота № 4: Конструктивний рисунок гіпсової анатомічної постаті французького скульптора Гудона зі спини.

Матеріали – папір, олівець.

Формат 50 x 70 см.

Контрольна робота № 5.

Самостійна робота № 9. Рисунок скелету з переду та зі спини.

Матеріали – папір, олівець.

Формат 50 x 70 см.

Самостійна робота № 10. Начерки фігур людини.

Матеріали – папір, олівець. Формат А-3.

VI семестр

Тема 5. Зображення складної об'ємно-пластичної структури людського тіла. Принцип конструктивно-структурного та натурно-реалістичного рисунка. Рисунок оголеної чоловічої постаті з опорою на одну кінцівку. Конструктивний рисунок на вивчення і детальне відпрацювання частин тіла, взаємозв'язок частин з цілим. Використання знань та навиків попередніх завдань.

Практична робота № 5: Конструктивний рисунок оголеної чоловічої постаті з опорою на одну кінцівку.

Матеріали – папір, олівець.

Формат 50 x 70 см.

Тема 6. Особливості будови жіночої фігури. Принцип аналітичного конструктивно-структурного рисунка. Рисунок оголеної жіночої постаті. Конструктивний рисунок на вивчення і детальне відпрацювання частин тіла жінки, взаємозв'язок частин з цілим. Використання знань та навиків попередніх завдань.

Практична робота № 6: Конструктивний рисунок оголеної жіночої постаті з опорою на одну кінцівку.

Матеріали – папір, олівець.

Формат 50 x 70 см.

Тема 7. Зображення фігури людини в складних ракурсах. Перспективні скорочення мас. Рисунок оголеної постаті натурника в скороченні (сидячи).

Практична робота № 7: Конструктивний рисунок оголеної постаті натурника в скороченні (сидячи).

Матеріали – папір, олівець.

Формат 50 x 70 см.

Тема 8. Зображення фігури людини в одязі з врахуванням драпірування пластичної структури тіла.

Практична робота № 8: Конструктивний рисунок одягненої постаті.

Матеріали – папір, олівець.

Формат 50 x 70 см.

Самостійна робота № 11. Копія рисунка постаті натурника.

Матеріали – папір, олівець.

Формат 50 x 70 см.

Самостійна робота № 12. Рисунки фрагментів кінцівок людини в різних положеннях (стопа, кисть).

Матеріали – папір, олівець.

Формат 50 x 40 см.

Змістовий модуль № 6. Розробка стилізованого зображення фігури людини в ескізах.

Тема 1. Розробка стилізованого зображення жіночої фігури в національному вбранні. Декоративний ритм в національному костюмі. Вивчення особливостей національного вбрання. Авторське графічне зображення. Ритмічна будова композиції малюнка її елементів форм, ліній та плям. Стилiзоване зображення жіночої постаті в національному вбранні.

Практична робота № 1: Стилiзоване зображення жіночої постаті в національному вбранні. Ескізи.

Матеріали – папір, туш, гуаш, кольорові олівці.

Формат А-4.

Тема 2. Розробка стилізованого зображення чоловічої фігури в національному вбранні. Декоративний ритм в національному костюмі. Вивчення особливостей національного вбрання. Авторське графічне зображення. Ритмічна будова композиції малюнка її елементів форм, ліній та плям. Стилiзоване зображення чоловічої постаті в національному вбранні.

Контрольна робота № 6.

Практична робота № 2: Стилiзоване зображення чоловічої постаті в національному вбранні. Ескізи.

Матеріали – папір, туш, гуаш, кольорові олівці.

Формат А-4.

Самостійна робота № 13.

Копії стилізованих зображень одягнених постатей (малюнки Кричевського, Нарбута, Бойчука та ін.).

Матеріали – папір, туш, гуаш, кольорові олівці.

Формат А-4.

VII семестр

Блок змістових модулів № 4. Графічне зображення пейзажу.

Змістовий модуль № 1. Використання законів перспективи в побудові пейзажу.

Тема 1. Вибір точки зору. Лінія горизонту. Точки сходу. Рисунки

будинків на різному рівні лінії горизонту.

Практична робота № 1: Рисунки будинків на різному рівні лінії горизонту.

Матеріали – папір, олівець.

Формат А-4.

Змістовий модуль № 2. Графічні та композиційні засоби вирішення просторового середовища у пейзажі.

Тема 1. Просторово-масштабний взаємозв'язок різних об'єктів. Зв'язок конструктивно-художньої структури споруди з оточуючим середовищем. Замальовки різноманітних архітектурних об'єктів і будівель в оточуючому просторовому середовищі.

Практична робота № 1: Замальовки різноманітних архітектурних об'єктів і будівель в оточуючому просторовому середовищі.

Матеріали – папір, туш, гуаш, кольорові олівці.

Формат А-4.

Самостійна робота № 14. Замальовки. Пошук пейзажного мотиву.

Матеріали – папір, туш, гуаш, кольорові олівці.

Формат А-4.

Змістовий модуль № 3. Виконання пейзажу в різних графічних техніках.

Тема 1. Творча розробка графічної композиції на основі пейзажних мотивів.

Практична робота № 1: Рисунок пейзажу графічними техніками.

Матеріали – папір, туш, гуаш, кольорові олівці.

Формат 40 x 50.

Контрольна робота № 7.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.

Рекомендації для практичних занять.

Практичні заняття – форма навчального заняття, при якій викладач організує детальний розгляд студентами теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих завдань.

Завдання I курсу містять методику та техніку зображення об'ємно-просторових об'єктів оточуючого середовища, засобами лінійної та повітряної перспективи, базуючись на знаннях конструктивної будови об'єктів. Та стилізовані зображення об'єктів оточуючого середовища графічними засобами за принципами узагальнення та декоративності.

Практичні роботи для студентів містять такі теми завдань:

- основні технічні прийоми та засоби рисунка, його мова. Передача різних фактур штрихом;
- різні види рисунків: лінійний, лінійно-конструктивний, тонально-просторовий;
- лінійна перспектива, лінія горизонту, точки сходу;
- тональна перспектива. Виявлення об'єму предметів засобами світлотіні;
- тіла обертання;
- поняття форми та об'єму, пропорції;
- конструкція предмету;
- композиція натюрморту;
- побудова геометричних предметів з урахуванням перспективи, пропорцій та конструкції;
- передача простору та об'єму за допомогою світлотіні;
- виявлення конструкції складок тканини;
- моделювання складок за допомогою штриховки по формі;
- рисунок гіпсового орнаменту високого рельєфу, побудова, конструкція;
- відтворення фактури та матеріальності предметів у натюрморті з гіпсовим орнаментом, драпіровкою та глянцевою вазою;
- інтер'єр, малювання інтер'єру на законах перспективного зображення простих геометричних об'ємів;
- натюрморт з предметів побуту в інтер'єрі, виявлення просторової глибини за допомогою тону, точки зору.
- технічні прийоми та графічна мова стилізованого рисунка за принципами узагальнення та декоративності.

Завдання II курсу містять об'ємно-просторові зображення голови людини та її частин, черепу, обрубовочної, анатомічної голови, базуючись на знаннях з пластичної анатомії людини, конструктивної будови, за допомогою лінійної та повітряної перспективи.

Практичні роботи для студентів містять такі теми завдань:

- образ людини в образотворчому мистецтві як головний об'єкт;
- зображення тіла людини як найбільш складної і довершеної форми живої природи, пропорції людини;
- застосування в малюнку людини основ пластичної анатомії;
- анатомічна, конструктивна та пластична будова фігури людини, начерки;
- голова людини найбільш важливий та складний об'єкт зображення;
- пропорції, конструктивно-анатомічна форма голови, прихована геометрична сутність голови;
- лінійно-конструктивний рисунок голови зі стесаними площинами;
- анатомічна та конструктивна будова носа, ока, вуха, губ. Рисунок гіпсових зліпків частин обличчя: око, ніс, вухо, губи, геометрична сутність, узагальнена форма;
- анатомічна та конструктивна будова черепа людини;
- лінійно-конструктивний рисунок черепа людини в трьох поворотах;
- рисунок гіпсової античної голови. Класичні норми і пропорції, послідовність ведення рисунка;
- рисунок гіпсової античної голови, узагальнена форма голови, загальні пропорції;
- рисунок гіпсової античної голови, конструктивне і анатомічне обґрунтування форми голови, принцип парності форм;
- рисунок гіпсової античної голови, особливості розподілу тону на зображеннях ділянок голови в залежності від напрямку та характеру освітлення;
- рисунок гіпсової римської голови, індивідуальні, характерні риси обличчя;
- рисунок живої голови, визначення графічними засобами характерних рис та особливостей портрету. Аналіз та вивчення форми з різних ракурсів;
- рисунок голови натурника. Передача характеру, характерних рис обличчя.

Завдання III курсу містять об'ємно-просторові зображення людини, засобами лінійної та повітряної перспективи, базуючись на знаннях конструктивної будови і пластичної анатомії людини. Та стилізовані зображення людини графічними засобами за принципами узагальнення та декоративності.

Практичні роботи для студентів містять такі теми завдань:

- рисунки основних анатомічних елементів фігури людини;
- вивчення конструктивного складу основних узлів фігури людини;
- форми і пропорції основних складових частин верхньої кінцівки;
- форми і пропорції основних складових частин нижньої кінцівки;
- пластичний взаємозв'язок нижньої кінцівки з тазовим поясом;
- анатомічна структура кістяка та м'язів, ключеві вузли;
- пластичний взаємозв'язок верхньої кінцівки з плечовим поясом в рухах;

- пропорції та особливості конструктивної побудови фігури людини;
- постановка постаті на площину, центр тяжіння;
- система взаємодіючих мас та вузлів;
- формоутворюючі елементи скелету та м'язи: плечовий пояс, грудна клітина, тазовий пояс;
- конструкція скелету;
- пластика та функція м'язової системи;
- конструктивний рисунок гіпсової анатомічної постаті французького скульптора Гудона з переду та зі спини;
- зображення складної об'ємно-пластичної структури людського тіла;
- принцип конструктивно-структурного та натурно-реалістичного рисунка;
- рисунок оголеної чоловічої постаті з опорою на одну кінцівку;
- особливості будови жіночої фігури;
- рисунок оголеної жіночої постаті, принцип аналітичного конструктивно-структурного рисунка;
- зображення фігури людини в складних ракурсах, перспективні скорочення мас;
- рисунок оголеної постаті натурника в скороченні (сидячи);
- зображення фігури людини в одязі з врахуванням драпіровки пластичної структури тіла;
- рисунок одягненої постаті натурника;
- розробка стилізованого зображення жіночої фігури в національному вбранні;
- декоративний ритм в національному костюмі;
- вивчення особливостей національного вбрання;
- авторське графічне зображення, ритмічна будова композиції малюнка її елементів форм, ліній та плям;
- розробка стилізованого зображення чоловічої фігури в національному вбранні.

Завдання IV курсу містять знання використання законів перспективи в побудові пейзажу, графічні та композиційні засоби вирішення просторового середовища у пейзажі. Просторово-масштабний взаємозв'язок різних об'єктів. Зв'язок конструктивно-художньої структури споруди з оточуючим середовищем.

Практичні завдання це замальовки різноманітних архітектурних об'єктів і будівель в оточуючому просторовому середовищі. Виконання пейзажу в різних графічних техніках. Творча розробка графічної композиції на основі пейзажних мотивів.

Практичні роботи для студентів містять такі теми завдань:

- рисунки будинків на різному рівні лінії горизонту;
- вибір точки зору, лінія горизонту, точки сходу;
- просторово-масштабний взаємозв'язок різних об'єктів;
- зв'язок конструктивно-художньої структури споруди з оточуючим середовищем;

– замальовки різноманітних архітектурних об'єктів і будівель в оточуючому просторовому середовищі.

Рекомендації для самостійної роботи

Самостійна робота студента є невід'ємною складовою частиною навчального процесу. Студент повинен навчатися самостійно працювати, розвиваючи здібність до засвоєння різних знань з різних джерел інформації, а також самостійно засвоювати матеріал.

Організація самостійної роботи студентів є однією з основних завдань, що стоять перед викладачем на практичних заняттях. Практика свідчить про те, що тільки знання, отримані самостійною працею, роблять студента ініціативним, який продуктивно мислить, здатний творчо вирішувати фахові задачі. Самостійна робота покликана стати провідним елементом навчального курсу.

Створення системи організації самостійної роботи студентів припускає урахування ряду взаємозалежних чинників, що роблять вплив на розвиток їх ініціативності.

Самостійна робота студентів – обов'язковий елемент змісту курсу «Рисунок», передбачений навчальними планами й особливостями організації навчання в художньому закладі.

Самостійна робота студента – це сфера прояву ініціативи й творчої активності особистості, засіб формування її інтелектуальних, психологічних, фахових якостей в їх органічній єдності.

Самостійна робота на заняттях з рисунку виступає як форма прояву такого засобу діяльності студентів, здатного своїм зацікавленим ставленням до організації їх самостійної роботи розвивати творчий потенціал майбутніх спеціалістів, формувати здатність самостійно опановувати методологічними принципами своєї майбутньої фахової діяльності.

У розвитку ініціативи студентів зростає роль викладача як організатора пізнавальної діяльності студентів, здатного своїм зацікавленим ставленням до організації їх самостійної роботи розвивати творчий потенціал майбутніх спеціалістів, формувати здатність самостійно опановувати методологічними принципами своєї майбутньої фахової діяльності.

Поточні перегляди виконаних завдань здійснює ведучий викладач.

Самостійна робота з дисципліни «Рисунок» передбачає виконання практичних завдань, передбачених змістом курсу.

Завдання для самостійної роботи:

- лінійно-конструктивний рисунок декількох кубів;
- конструктивне зображення гіпсових геометричних тіл;
- рисунок табуретів у перспективі;
- рисунок м'яким матеріалом натюрморту з великих предметів побуту;
- рисунок гіпсової анатомічної голови;

- рисунок черепа;
- рисунок гіпсової голови і черепа в тому ж ракурсі;
- начерки голови людини;
- рисунок скелету з переду та зі спини;
- начерки фігур людини;
- копія рисунка постаті натурника;
- рисунки фрагментів кінцівок людини в різних положеннях (стопа, кисть);
- копії стилізованих зображень одягнених постатей (малюнки Кричевського, Нарбута, Бойчука та ін.);
- замальовки. Пошук пейзажного мотиву.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання (за ОП). Екзамен.

5. Орієнтовні завдання до підсумкового контролю.

Контрольна робота № 1. Рисунок складок тканини.

Моделювання складок за допомогою штриховки по формі.

Контрольна робота № 2. Натюрморт з предметів побуту та драпіровкою. Рисунок графічними матеріалами.

Технічні прийоми та графічна мова стилізованого рисунка за принципами узагальнення та декоративності.

Контрольна робота № 3. Рисунок гіпсової античної голови.

Класичні норми і пропорції. Послідовність ведення рисунка.

Контрольна робота № 4. Рисунок голови натурника. Передача характеру, характерних рис обличчя.

Контрольна робота № 5. Конструктивний рисунок гіпсової анатомічної постаті французького скульптора Гудона зі спини.

Пропорції та особливості конструктивної побудови фігури людини зі спини. Центр тяжіння. Постановка постаті на площину. Система взаємодіючих мас та вузлів. Конструкція скелету. Хребет, зв'язок з грудною клітиною та тазовим поясом. Пластика та функція м'язової системи.

Контрольна робота № 6. Стилізоване зображення чоловічої постаті в національному вбранні.

Розробка стилізованого зображення чоловічої фігури в національному вбранні. Декоративний ритм в національному костюмі. Вивчення особливостей національного вбрання. Авторське графічне зображення. Ритмічна будова композиції малюнка її елементів форм, ліній та плям.

Контрольна робота № 7. Рисунок пейзажу графічними техніками.

Творча розробка графічної композиції на основі пейзажних мотивів.

6. Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів.

Для об'єктивності оцінки роботи студента та її індивідуалізації оцінка виставляється колегіально у ході творчого обговорення на перегляді Художньої Ради коледжу спільно з художнім керівником курсу шляхом відкритого обговорення.

За весь термін навчання практичні роботи з предмета «Рисунок» оцінюється за 12-ти бальною системою на I та II курсах:

«відмінно» – «10, 11, 12» балів;

«добре» – «7, 8, 9» бали;

«задовільно» – «4, 5, 6» бали;

«незадовільно» – «1, 2, 3» бали.

5-бальною системою на III та IV курсах:

«відмінно» – «5» балів;

«добре» – «4» бали;

«задовільно» – «3» бали;

«незадовільно» – «2» бали.

Критерії оцінок з дисципліни «Рисунок» І-й курс

Рівні навчальних досягнень	Бали	Вимоги до знань, умінь і навичок студентів
Початковий	1	Студент не виконав завдання. Робота не надана до методичного або семестрового перегляду, без зрозумілих причин.
	2	Студент, нездатний вірно виконати завдання за виділений термін часу. Якщо при виконанні практичної роботи студент виявив відсутність основних знань програмного матеріалу, допустив принципові помилки зображення об'ємно-просторових об'єктів оточуючого середовища, засобами лінійної та повітряної перспективи. Демонструє відсутність здібності до, асоціативного мислення, не може стилізувати зображення предметів. Робота має неохайний вигляд, низька графічна культура. Має брудні плями та розводи або пом'ята. Робота здана з суттєвим запізненням але надана до методичного або семестрового перегляду вперше, без попередніх консультацій з викладачем.
	3	Студент, нездатний вірно виконати завдання за виділений термін часу. Якщо при виконанні практичної роботи студент виявив відсутність основних знань програмного матеріалу, допустив принципові помилки зображення об'ємно-просторових об'єктів оточуючого середовища, засобами лінійної та повітряної перспективи. Демонструє відсутність здібності до, асоціативного мислення, не може стилізувати зображення предметів. Робота має неохайний вигляд, низька графічна культура. Робота здана з суттєвим запізненням але надана до методичного або семестрового перегляду.
Середній	4	Студент слабо володіє теоретичними знаннями і практичними навичками, що

		<p>не дає змоги вірно виконати практичну роботу, зображення об'ємно-просторових об'єктів оточуючого середовища, засобами лінійної та повітряної перспективи, допускає суттєві помилки. Не додержується етапів виконання.</p> <p>Слабо та невміло стилізує зображення предметів, не може переключитись від реалістичного бачення світу до умовного, та не має здатності до асоціативного мислення. Завдання виконується на рівні репродуктивного відтворення. Робота неохайна, низька культура подачі роботи. Робота здана з суттєвим запізненням але надана до методичного або семестрового перегляду.</p>
	5	<p>Студент слабо володіє теоретичними знаннями і практичними навичками, що не дає змоги вірно виконати практичну роботу, зображення об'ємно-просторових об'єктів оточуючого середовища, засобами лінійної та повітряної перспективи, допускає суттєві помилки.</p> <p>Слабо та невміло стилізує зображення предметів, не може переключитись від реалістичного бачення світу до умовного, та не має здатності до асоціативного мислення. Завдання виконується на рівні репродуктивного відтворення. Низька культура подачі роботи. Робота здана з суттєвим запізненням але надана до методичного або семестрового перегляду.</p>
	6	<p>Студент слабо володіє теоретичними знаннями і практичними навичками, що не дає змоги вірно виконати практичну роботу, зображення об'ємно-просторових об'єктів оточуючого середовища, засобами лінійної та повітряної перспективи, допускає суттєві помилки.</p> <p>Невміло стилізує зображення</p>

		предметів, не може переключитись від реалістичного бачення світу до умовного, та не має здатності до асоціативного мислення. Завдання виконується на рівні репродуктивного відтворення. Низька культура подачі роботи. Робота надана до методичного або семестрового перегляду.
Достатній	7	Студент при виконанні практичної роботи виявив знання програмного матеріалу, розуміє методику та володіє технікою зображення об'ємно-просторових об'єктів оточуючого середовища, засобами лінійної та повітряної перспективи, базуючись на знаннях конструктивної будови об'єктів, але припустився помилок. Студент виконує усі етапи роботи над рисунком, може робити перехід від базового, академічного до декоративного. Роботу виконує акуратно, у відповідний термін, додержаний строк здачі.
	8	Студент при виконанні практичної роботи виявив знання програмного матеріалу, розуміє методику та професійно володіє технікою зображення об'ємно-просторових об'єктів оточуючого середовища, засобами лінійної та повітряної перспективи, базуючись на знаннях конструктивної будови об'єктів, але припускається незначних помилок, які не впливають на якість роботи в цілому. Студент виконує усі етапи роботи над рисунком, може робити перехід від базового, академічного до декоративного. Роботу виконує акуратно, у відповідний термін, додержаний строк здачі.
	9	Студент при виконанні практичної роботи виявив повне знання програмного матеріалу, розуміє методику та професійно володіє технікою зображення об'ємно-

		<p>просторових об'єктів оточуючого середовища, засобами лінійної та повітряної перспективи, базуючись на знаннях конструктивної будови об'єктів, але припускається незначних помилок, які не впливають на якість роботи в цілому.</p> <p>Студент виконує усі етапи роботи над рисунком, може робити перехід від базового, академічного до декоративного.</p> <p>Роботу виконує акуратно, у відповідний термін, додержаний строк здачі.</p>
Високий	10	<p>Студент вірно виконав зміст завдання, розуміє методику та володіє технікою зображення об'ємно-просторових об'єктів оточуючого середовища, засобами лінійної та повітряної перспективи, базуючись на знаннях конструктивної будови об'єктів.</p> <p>Студент відмінно виконує усі етапи роботи над рисунком, може робити перехід від базового, академічного до декоративного.</p> <p>Роботу виконує у відповідний термін, додержаний строк здачі. Студент при виконанні практичної роботи виявив знання програмного матеріалу, уміння володіти і користуватися теоретичною основою змісту дисципліни, досконало володіє технікою виконання малюнка графічними матеріалами, у своїх роботах демонструє високий професійний рівень.</p>
	11	<p>Студент вірно виконав зміст завдання, розуміє методику та володіє технікою зображення об'ємно-просторових об'єктів оточуючого середовища, засобами лінійної та повітряної перспективи, базуючись на знаннях конструктивної будови об'єктів.</p> <p>Студент відмінно виконує усі етапи роботи над рисунком, може робити перехід від базового, академічного до декоративного.</p> <p>Роботу виконує у відповідний термін,</p>

		<p>додержаний строк здачі. Студент при виконанні практичної роботи виявив всебічні, систематизовані, глибокі знання програмного матеріалу, уміння вільно володіти і користуватися теоретичною основою змісту дисципліни, досконало володіє технікою виконання малюнка графічними матеріалами, самостійно та творчо застосовує набуті знання і навички, демонструє високий професійний рівень.</p>
	12	<p>Студент вірно виконав зміст завдання, розуміє методику та володіє технікою зображення об'ємно-просторових об'єктів оточуючого середовища, засобами лінійної та повітряної перспективи, базуючись на знаннях конструктивної будови об'єктів.</p> <p>Студент відмінно виконує усі етапи роботи над рисунком, може робити перехід від базового, академічного до декоративного.</p> <p>Роботу виконує у відповідний термін, додержаний строк здачі. Студент при виконанні практичної роботи виявив всебічні, систематизовані, глибокі знання програмного матеріалу, уміння вільно володіти і користуватися теоретичною основою змісту дисципліни, досконало володіє технікою виконання малюнка графічними матеріалами, у своїх роботах демонструє високий професійний рівень. Роботи студента можна використати як методичні зразки та експонувати на виставках.</p>

Критерії оцінок з дисципліни «Рисунок» II-й курс

Рівні навчальних досягнень	Бали	Вимоги до знань, умінь і навичок студентів
Початковий	1	Студент не виконав завдання. Робота не надана до методичного або семестрового перегляду, без зрозумілих причин.
	2	Студент, нездатний вірно виконати завдання за виділений термін часу. Якщо при виконанні практичної роботи студент виявив відсутність основних знань програмного матеріалу, допустив принципові помилки зображення голови людини. Не виказує знання з пластичної анатомії людини, конструктивної будови, лінійної та повітряної перспективи. Робота має неохайний вигляд, низька графічна культура. Має брудні плями та розводи або пом'ята. Робота здана з суттєвим запізненням але надана до методичного або семестрового перегляду вперше, без попередніх консультацій з викладачем.
	3	Студент, нездатний вірно виконати завдання за виділений термін часу. Якщо при виконанні практичної роботи студент виявив відсутність основних знань програмного матеріалу, допустив принципові помилки зображення голови людини, базуючись на знаннях з пластичної анатомії людини, конструктивної будови, за допомогою лінійної та повітряної перспективи. Робота має неохайний вигляд, низька графічна культура. Робота здана з суттєвим запізненням але надана до методичного або семестрового перегляду.
Середній	4	Студент слабо володіє теоретичними знаннями і практичними навичками, що не дає змоги вірно виконати практичну роботу, зображення голови людини, базуючись на знаннях з пластичної

		<p>анатомії людини, конструктивної будови, за допомогою лінійної та повітряної перспективи, допускає суттєві помилки. Не додержується етапів виконання.</p> <p>Завдання виконується на рівні репродуктивного відтворення. Робота неохайна, низька культура подачі роботи. Робота здана з суттєвим запізненням але надана до методичного або семестрового перегляду.</p>
	5	<p>Студент слабо володіє теоретичними знаннями і практичними навичками, що не дає змоги вірно виконати практичну роботу, зображення голови людини, базуючись на знаннях з пластичної анатомії людини, конструктивної будови, за допомогою лінійної та повітряної перспективи, допускає суттєві помилки.</p> <p>Завдання виконується на рівні репродуктивного відтворення. Низька культура подачі роботи. Робота здана з суттєвим запізненням але надана до методичного або семестрового перегляду.</p>
	6	<p>Студент слабо володіє теоретичними знаннями і практичними навичками, що не дає змоги вірно виконати практичну роботу, зображення голови людини, базуючись на знаннях з пластичної анатомії людини, конструктивної будови, за допомогою лінійної та повітряної перспективи, допускає суттєві помилки.</p> <p>Завдання виконується на рівні репродуктивного відтворення. Низька культура подачі роботи. Робота надана до методичного або семестрового перегляду.</p>
Достатній	7	<p>Студент при виконанні практичної роботи виявив знання програмного матеріалу, розуміє методику та володіє технікою зображення голови людини, базуючись на знаннях з пластичної</p>

		<p>анатомії людини, конструктивної будови, за допомогою лінійної та повітряної перспективи, але припустився помилок.</p> <p>Роботу виконує акуратно, у відповідний термін, додержаний строк здачі.</p>
	8	<p>Студент при виконанні практичної роботи виявив знання програмного матеріалу, розуміє методику та професійно володіє технікою зображення голови людини, базуючись на знаннях з пластичної анатомії людини, конструктивної будови, за допомогою лінійної та повітряної перспективи, але припускається незначних помилок, які не впливають на якість роботи в цілому.</p> <p>Роботу виконує акуратно, у відповідний термін, додержаний строк здачі.</p>
	9	<p>Студент при виконанні практичної роботи виявив повне знання програмного матеріалу, розуміє методику та професійно володіє технікою зображення голови людини, базуючись на знаннях з пластичної анатомії людини, конструктивної будови, за допомогою лінійної та повітряної перспективи, але припускається незначних помилок, які не впливають на якість роботи в цілому.</p> <p>Роботу виконує акуратно, у відповідний термін, додержаний строк здачі.</p>
Високий	10	<p>Студент вірно виконав зміст завдання, розуміє методику та володіє технікою зображення голови людини, базуючись на знаннях з пластичної анатомії людини, конструктивної будови, за допомогою лінійної та повітряної перспективи.</p> <p>Роботу виконує у відповідний термін, додержаний строк здачі. Студент при виконанні практичної роботи виявив знання програмного матеріалу, уміння володіти і користуватися теоретичною основою змісту дисципліни, досконало</p>

		володіє технікою виконання малюнка графічними матеріалами, у своїх роботах демонструє високий професійний рівень.
	11	<p>Студент вірно виконав зміст завдання, розуміє методику та володіє технікою зображення голови людини, базуючись на знаннях з пластичної анатомії людини, конструктивної будови, за допомогою лінійної та повітряної перспективи.</p> <p>Роботу виконує у відповідний термін, додержаний строк здачі. Студент при виконанні практичної роботи виявив всебічні, систематизовані, глибокі знання програмного матеріалу, уміння вільно володіти і користуватися теоретичною основою змісту дисципліни, досконало володіє технікою виконання малюнка графічними матеріалами, самостійно та творчо застосовує набуті знання і навички, демонструє високий професійний рівень.</p>
	12	<p>Студент вірно виконав зміст завдання, розуміє методику та володіє технікою зображення голови людини, базуючись на знаннях з пластичної анатомії людини, конструктивної будови, за допомогою лінійної та повітряної перспективи.</p> <p>Роботу виконує у відповідний термін, додержаний строк здачі. Студент при виконанні практичної роботи виявив всебічні, систематизовані, глибокі знання програмного матеріалу, уміння вільно володіти і користуватися теоретичною основою змісту дисципліни, досконало володіє технікою виконання малюнка графічними матеріалами, у своїх роботах демонструє високий професійний рівень. Роботи студента можна використати як методичні зразки та експонувати на виставках.</p>

Критерії оцінок з дисципліни «Рисунок» III-й курс.

Рівні навчальних досягнень	Бали	Вимоги до знань, умінь і навичок студентів
Високий	5	<p>Виставляється в разі, коли студент вірно виконав зміст завдання, розуміє методiku та володіє технікою зображення постаті людини та її анатомічних частин, базуючись на знаннях з пластичної анатомії людини, конструктивної будови, за допомогою лінійної та повітряної перспективи.</p> <p>Студент відмінно виконує усі етапи роботи над рисунком, може робити перехід від базового, академічного до декоративного.</p> <p>Роботу виконує у відповідний термін, додержаний строк здачі. Студент при виконанні практичної роботи виявив всебічні, систематизовані, глибокі знання програмного матеріалу, уміння вільно володіти і користуватися теоретичною основою змісту дисципліни, досконало володіє технікою виконання малюнка графічними матеріалами, у своїх роботах демонструє високий професійний рівень. Роботи студента можна використати як методичні зразки та експонувати на виставках.</p>
Достатній	4	<p>Виставляється в разі, коли студент при виконанні практичної роботи виявив повне знання програмного матеріалу, розуміє методiku та професійно володіє технікою зображення постаті людини та її анатомічних частин, базуючись на знаннях з пластичної анатомії людини, конструктивної будови, за допомогою лінійної та повітряної перспективи, але припускається незначних помилок, які не впливають на якість роботи в цілому.</p> <p>Студент виконує усі етапи роботи над рисунком, може робити перехід від базового, академічного до декоративного.</p> <p>Роботу виконує акуратно, у відповідний</p>

		термін, додержаний строк здачі.
Середній	3	<p>Виставляється в разі, коли студент слабо володіє теоретичними знаннями і практичними навичками, що не дає змоги вірно виконати практичну роботу, зображення постаті людини або її анатомічних частин, базуючись на знаннях з пластичної анатомії людини, конструктивної будови, за допомогою лінійної та повітряної перспективи, допускає суттєві помилки. Демонструє відсутність здібності до, асоціативного мислення, не може стилізувати зображення предметів.</p> <p>Завдання виконується на рівні репродуктивного відтворення. Низька культура подачі роботи. Робота надана до методичного або семестрового перегляду.</p>
іПочатковий	2	<p>Виставляється в разі, коли студент, нездатний вірно виконати завдання за виділений термін часу. Якщо при виконанні практичної роботи студент виявив відсутність основних знань програмного матеріалу, допустив принципові помилки зображення постаті людини або її анатомічних частин. Не виказує знання з пластичної анатомії людини, конструктивної будови, лінійної та повітряної перспективи. Не може переключитись від реалістичного бачення світу до умовного, не має здатності до асоціативного мислення.</p> <p>Робота має неохайний вигляд, низька графічна культура. Має брудні плями та розводи або пом'ята. Робота здана з суттєвими запізненнями, але надана до методичного або семестрового перегляду вперше, без попередніх консультацій з викладачем.</p>

Критерії оцінок з дисципліни «Рисунок» IV-й курс

Рівні навчальних досягнень	Бали	Вимоги до знань, умінь і навичок студентів
Високий	5	<p>Виставляється в разі, коли студент вірно виконав зміст завдання, використовує знання законів перспективи в побудові пейзажу, вміло володіє графічними та композиційними засобами вирішення просторового середовища у пейзажі.</p> <p>Творчо підійшов до розробки графічної композиції на основі пейзажних мотивів.</p> <p>Студент відмінно виконує усі етапи роботи над рисунком, може робити перехід від базового, академічного до декоративного.</p> <p>Роботу виконує у відповідний термін, додержаний строк здачі. Студент при виконанні практичної роботи виявив всебічні, систематизовані, глибокі знання програмного матеріалу, уміння вільно володіти і користуватися теоретичною основою змісту дисципліни, досконало володіє технікою виконання малюнка графічними матеріалами, у своїх роботах демонструє високий професійний рівень. Роботи студента можна використати як методичні зразки та експонувати на виставках.</p>
Достатній	4	<p>Виставляється в разі, коли студент із розумінням розкриває зміст завдання, використовує знання законів перспективи в побудові пейзажу, володіє графічними та композиційними засобами вирішення просторового середовища у пейзажі.</p> <p>Розробив графічну композицію на основі пейзажного мотиву, але припускається незначних помилок, які не впливають на якість роботи в цілому.</p> <p>Студент виконує усі етапи роботи над рисунком, може робити перехід від</p>

		<p>базового, академічного до декоративного.</p> <p>Роботу виконує акуратно, у відповідний термін, додержаний строк здачі.</p>
Середній	3	<p>Виставляється в разі, коли студент не розуміє змісту завдання, невміло використовує знання законів перспективи в побудові пейзажу, слабо володіє графічними та композиційними засобами вирішення просторового середовища у пейзажі. Якщо студент слабо володіє теоретичними знаннями і практичними навичками, що не дає змоги правильно виконати практичну роботу. Демонструє відсутність здібності до, асоціативного мислення, не може стилізувати зображення предметів. Завдання виконується на рівні репродуктивного відтворення. Студент ледве розробив графічну композицію на основі пейзажного мотиву. Низька культура подачі роботи. Робота надана до методичного або семестрового перегляду.</p>
Початковий	2	<p>Виставляється в разі, коли студент зовсім не висвітлює зміст завдання, не усвідомлено виконує його, демонструє відсутність законів перспективи в побудові пейзажу, слабо володіє графічними та композиційними засобами вирішення просторового середовища у пейзажі. Студент не здатен розробити графічну композицію на основі пейзажного мотиву.</p> <p>Не може переключитись від реалістичного бачення світу до умовного, не має здатності до асоціативного мислення. Якщо студент нездатний правильно виконати завдання за виділений термін часу та виявив відсутність основних знань програмного матеріалу, допустив принципові помилки. Робота має неохайний вигляд, низька графічна культура. Має брудні плями та розводи</p>

		або пом'ята. Робота здана з суттєвим запізненням але надана до методичного або семестрового перегляду вперше, без попередніх консультацій з викладачем.
--	--	---

7. Рекомендована література

Основна

1. Аксенов К. Н. Рисунок: в помощь начинающему художнику-оформителю. Москва : Советский художник, 1987. 192 с.
2. Баммес Г. Изображение фигуры человека: пособие для художников, преподавателей и учащихся [пер. с нем. В. А. Виталса]. Берлин : Фольк унд виссен, 1984. 336 с.
3. Bammes G. Der nackte Mensch : Hand und lehrbuch der anatomie fur Kunstler. Dresden : VEB Verlag der Kunst, 1980. 430 p.
4. Дворник Ю. В. Жива вода рисунка : навч. посіб. Тернопіль : Навч. книга-Богдан, 2009. 176 с.
5. Костерин Н. П. Учебное рисование : учеб. пособие. 2-е изд., перераб. Москва : Просвещение, 1984. 240 с.
6. Ли Н. Голова человека. Основы учебного академического рисунка. Москва : Эксмо, 2009. 264 с.
7. Макарова Н. М. Перспектива : учеб. пособие. Москва : Просвещение, 1989. 191 с.
8. Могилевцев В. А. Наброски и учебный рисунок. Санкт-Петербург : Артиндекс, 2007. 168 с.
9. Рабинович М. Ц. Пластическая анатомия человека, четвероногих животных и птиц. Москва : Высшая школа, 1978. 208 с.
10. Ростовцев Н. Н. История методов обучения рисованию. Зарубежная школа рисунка : учеб. пос. Москва : Просвещение, 1981. 191 с.
11. Ростовцев Н. Н. Академический рисунок : учеб. 2-е изд., доп. и перераб. Москва : Просвещение, 1984. 239 с.
12. Ростовцев Н. Н. Рисование головы человека. Москва : Изобразительное искусство, 1989. 303 с.
13. Ростовцев Н. Н. Учебный рисунок : учеб. 2-е изд., перераб. Москва : Просвещение, 1985. 254 с.
14. Ростовцев Н. Н. История методов обучения рисованию. Русская и советская школа рисунка : учеб. пособие. Москва : Просвещение, 1982. 240 с.

Додаткова

1. Авсиян О. А. Натура и рисование по представлению : учеб. пособие. Москва : Изобразительное искусство, 1985. 152 с.
2. Барчаи Е. Анатомия для художников. Москва : Эксмо-Пресс, 2001. 344 с.
3. Барщ А. Рисунок в средней художественной школе. Москва : Искусство, 1957. 195 с.
4. Волков Н. Н. Цвет в живописи. Москва : Искусство, 1965. 216 с.
5. Ган Н. Курс пластичної анатомії людини. Київ : Мистецтво, 1965. 68 с.

6. Гордон Л. Рисунок. Техника рисования головы человека / пер. с англ. Е. Зайцевой. Москва : Эксмо-Пресс, 2002. 120 с.
7. Гордон Л. Рисунок. Техника рисования фигуры человека / пер. с англ. О. Озеровой. Москва : Эксмо-Пресс, 2000. 144 с.
8. Грабарь И. Серов-рисовальщик. Москва : Академия художеств СССР, 1961. 144 с.
9. Дейнека А. Учитесь рисовать. Москва : Академия художеств СССР, 1961. 224 с.
10. Королёв В. А. Учебный рисунок. Москва : Изобразительное искусство, 1981. 210 с.
11. Ли Н. Основы учебного академического рисунка. Москва : Эксмо, 2006. 480 с.
12. Медведев Л. Г. Формирование графического художественного образа на занятиях по рисунку : учеб. пособие. Москва : Просвещение, 1986. 159 с.
13. Никодеми Г. Б. Рисунок. Школа рисунка / пер с итал. Г. Семеновй. Москва : Эксмо, 2005. 159 с.
14. Одноралов Н. В. Материалы в изобразительном искусстве. Москва : Просвещение, 1988. 142 с.
15. Рисунок : учеб. пос. / под ред. А. М. Серова. Москва : Просвещение, 1975. 271 с.
16. Рисунок : учеб. пос. / Ф. В. Антонов, Н. П. Бесчастнов, Б. А. Бурмистров и др. Москва : Легпромбытиздат, 1988. 176 с.
17. Соловьёв С. А. Перспектива: учеб. пособие. Москва : Просвещение, 1981. 144 с.
18. Рисунок : учеб. пособие / С. В. Тихонов, В. Г. Демьянов, В. Б. Подрезков и др. Москва : Стройиздат, 1983. 296 с.
19. Учебный рисунок : учеб. пособие / под ред. В. А. Королева. Москва : Изобразительное Искусство, 1981. 125 с.

Інформаційні ресурси

Художникам ру. Коллекция книг о живописи и искусстве. Для учащихся в художественных учебных заведениях : веб-сайт. URL: <http://hudozhnikam.ru/> (дата звернення 22.02.2019).

Искусство. Культура. Фотография : веб-сайт. URL: <http://www.yakaboo.ua/knigi/iskusstvo-kul-tura-fotografija.html> (дата звернення 22.02.2019).

Petrovka.ua : веб-сайт. URL: <https://www.petrovka.ua/?CATEGORY=450-725> (дата звернення 22.02.2019).

Блог о каліграфії : веб-сайт. URL: <https://www.calligraphy.com.ua> (дата звернення 22.02.2019).